

УДК 116(321.74:37)(476) «1939-1940»

Шолудько І. В.

**ВЯЙНЬО ТАННЕР. ЗИМНЯЯ ВОЙНА.
ДИПЛОМАТИЧЕСКОЕ ПРОТИВОСТОЯНИЕ СОВЕТСКОГО
СОЮЗА И ФИНЛЯНДИИ. 1939–1940 / ПЕР. С АНГЛ.
В. Д. КАЙДАЛОВА.— М., 2003.— 349 С.**

Однією з прикметних рис сучасної історичної науки є прагнення до висвітлення всіх, без винятку, подій та аспектів часто суперечливого минулого. Радянсько-фінська війна 1939–1940 рр.,

відома також як «Зимова війна», є однією з таких завуальованих, недостатньо вивчених подій. Лише наприкінці ХХ ст. з'явилися праці російських вчених А. Козлова, Б. Соколова, М. Мель-

тохова, А. Носкова, Е. Тараса та ін., в яких означена проблема почала розроблятися. Важливими в цьому контексті є переклади та публікації документальних матеріалів і спогадів сучасників. Мемуари відомого дипломата і політичного діяча Фінляндії Вайньо Таннера є однією з найдоцільніших праць такого ґатунку. За його безпосередньої участі відбулися всі етапи довоєнних переговорів із СРСР. Під час самого конфлікту Вайньо Таннер був міністром закордонних справ Фінляндії і мав доступ до великої кількості інформації та навіть власними рішеннями коригував хід подій як у дипломатичній, так у внутрішньополітичній сферах. Логічно, що вищезазначені факти не могли не знайти відображення в книзі, адже вона написана чітко та професійно, базується на цінних матеріалах. Крім того, вона являє собою джерело з величезним масивом цифр та підрахунків «з перших рук», зокрема. про точний час та дати рішень та подій, кількість витрат чи втрат на війні тощо.

Цілком слушно Вайньо Таннер у передмові книги зауважує, що його доробок не може претендувати на вичерпність і є лише скромною працею очевидця подій. Проте він відразу підкреслює, що праця спрямована на цілком новий напрямок досліджень — дипломатичних передумов «Зимової війни», тоді як попередники висвітлювали переважно аспекти конфлікту на полі бою. Вайньо Таннер не ставить жодних інших завдань, окрім висвітлення подій, відомих і близьких йому, для того, щоб історики використовували його, як він стверджує, «скромні» матеріали та нотатки як відправну точку чи доповнення до своїх досліджень. Саме так строгий дипломат описав своє завдання та, як нам здається, гідно його виконав, оскільки, на відміну від подібних мемуарних праць, зокрема і мемуарів Карла Густава Еміля фон Маннергейма, в жодному розділі книги Таннера ми не знаходимо автобіографічних чи антирадянських мотивів, лише максимум доцільної та стислої інформації.

Загалом книга складається з трьох частин: *Переговори, Війна та Мир*. З цього ми можемо зробити висновок про абсолютно різний характер дипломатичних процесів до, під час та після війни. Крім того, до книги додано і Московський мирний договір 1940 р., який і завершив кривавий конфлікт. Вірогідно, автор веде своє писання до нього як до певного логічного завершення протистояння, своєрідного провалу чи вершини антитріумфу.

Перша частина книги містить невідомі деталі радянсько-фінських переговорів із квітня 1938 по листопад 1939 рр. Саме цей розділ, як ми мо-

жемо зауважити, є одним із найцінніших доробків в історіографії зазначеної проблеми, оскільки довоєнні переговори ще ніколи не були описані настільки детально та по-дипломатичному чітко. Базуючись на своїх вичерпних нотатках та скрупульозних записах розмов під час зустрічей з фінськими колегами та радянськими представниками, В. Таннер проливає світло не тільки на суть, а й на зміст, діалоги та окремі ключові слова сторін. Вперше перед очима найширшого кола зацікавлених осіб постає неприємна картина радянської дипломатії, розкривається її загрозлива суть. Адже московська сторона вимагала від країни Суомі підписання та виконання кабальних та жорстких умов, задля яких і було ініційовано три раунди більш ніж річних переговорів між сторонами. Автор проявив себе дуже уважним саме в нотуванні радянських вимог, адже під час кожної дискусії він не лише записував окремі фрази та висловлювання, а й чітко їх систематизував. Усі зустрічі Таннер подає як окремі глави, кожну починає своєрідною підготовчою «передмовою», докладно описує кожну згадану в книзі чи главі особистість, її посаду, роль тощо. Читати такі записки зручно та цікаво, а головне — необхідно для розуміння процесу, що призвів до конфронтації.

Щодо дипломатичних підвалин під час конфлікту вже на фронті, а не за столом переговорів, то йому присвячено другу частину праці. Тут перед нами постає повна картина, передусім не вістей та турбот фронту чи перебігу бойових дій, а роботи Кабінету міністрів, Президента та інших органів влади Фінляндії, зображується важкий процес роботи економіки на коліях військових потреб. Найбільшу цінність, на наш погляд, становлять матеріали Таннера, що стосуються проблем у відносинах із третіми країнами, зокрема з Швецією, Великобританією та Італією. Не оминає він і теми військового співробітництва. Автор друкує нові та цікаві матеріали переговорів з партнерами-постачальниками зброї та просто співчуваючими, описує важкий процес торгу із радянською стороною про початок переговорів, які б змогли припинити фронтове протистояння. Особливу увагу дипломатом приділено також і питанню добровольців у лавах армії Фінляндії: йде детальний опис усіх етапів формування діючих та перспективних добровольчих загонів із Швеції та Великобританії, проблем, пов'язаних з ними, та шляхів їх вирішення. Слід також відзначити помітний внесок Вайньо Таннера в зображення маловідомих переговорних процесів із СРСР, що почалися за безпосередньої участі Швеції та врешті припинили 105-денну війну.

Щоправда, слід відразу ж зауважити, що саме тут дуже помітно відчувається прагнення автора «перетягнути ковдру» історії на свою сторону, оскільки він подає масив цієї інформації в контексті виключно позитивного статусу Фінляндії в міжнародних відносинах, тобто намагається переконати читача, що мало не вся світова спільнота була на боці його батьківщини у цьому конфлікті. Однак, можливо, це лише єдине зауваження подібного характеру, яке можна зробити шановному дипломату щодо відчутної упередженості, адже перед нами постає вичерпна та логічно побудована картина, наповнена цитатами та скрупульозними і цінними нотатками.

Логічним та цілком зрозумілим є завершення таннерівського «дипломатичного протистояння» третьою частиною книги. Її зміст цілком зрозумілий з назви та включає в себе всі підвалини остаточного, вже відкритого етапу переговорів між Фінляндією та її сусідом-супротивником. Як слушно зауважує автор, дипломатична конфронтація завершується «схилянням перед переважаючою силою». Звісно, як і в обох попередніх частинах, Вайньо Таннер дає нам набагато біль-

ше цікавої інформації, ніж можна очікувати, зокрема цікавою деталлю для нас було висвітлення надзвичайно важкої ратифікації парламентом Фінляндії Московського мирного договору від 12 березня 1940 р., причому автор подає не лише відомості офіційного характеру, а й описує всі кулуарні та позапартійні обговорення проблеми.

Безперечно, мемуарна література не може претендувати на вичерпність та об'єктивність, проте для книги Вайньо Таннера можна зробити своєрідний виняток, адже її інформативність та намагання автора бути максимально відстороненим заслуговують належної позитивної оцінки з боку критиків. І якщо досі дослідники з пострадянських країн мали доступ лише до мемуарів К. Г. Е. фон Маннергейма, то можливість опрацювати матеріали дипломата Таннера з'явилася вперше, оскільки ця книга ніколи не тиражувалася на теренах СНД. Ми впевнені, що праця автора залишить помітний слід в роботах багатьох істориків та зможе довести свою непересічну цінність для дослідників саме дипломатичного аспекту «незнаменитого» воєнного конфлікту.

I. Sholudko

**VIAINIO TANNER. THE WINTER WAR.
DIPLOMATIC STRUGGLE BETWEEN THE SOVIET UNION
AND FINLAND IN 1939–1940.— MOSCOW, 2003.— 349 p.**